

دستورالعمل سازمان دامپزشکی کشور برای اقدامات بهداشتی استاندارد در هنگام وقوع سیل

بروز بلایای طبیعی از دغدغه‌های اصلی جوامع بشری و از عوامل مخرب آسیب رسان و یکی از عوامل مهم بروز خسارت‌های جانی و مالی در هر کشوری است. کشور ما با توجه به موقعیت جغرافیایی، ششمین کشور بلاخیز جهان، چهارمین کشور از نظر بلایای طبیعی در آسیا و دهمین کشور زلزله خیز جهان است. سیل و زمین لرزه سهم بیشتری از آسیب‌های ناشی از بلایای طبیعی را در کشورها به خود اختصاص می‌دهند.

هنگام بروز حوادث طبیعی نیازمند مدیریتی توانمند و تقسیم درست مسئولیت‌ها در سطح نهادهای اجرایی هستیم تا اقدامات به‌موقع و سریع به‌منظور کاهش خسارات صورت گیرد.

بروز حوادث طبیعی نظیر سیل علاوه بر تخریب زیر ساخت‌ها و راه‌های ارتباطی، خدمات رسانی به این مناطق را نیز با مشکل رو به رو می‌کند که نیازمند مدیریت ویژه‌ای است. این حوادث باعث تغییر بستر رودخانه‌ها، آب‌بندان‌ها، سدهای خاکی، جابه‌جایی زمین و ... می‌شود و به‌علت عاری شدن مراتع از پوشش گیاهی و تخریب و شست‌وشوی خاک، وقوع بعضی از بیماری‌های واگیر دامی نظیر شاربن، شاربن علامتی، تب برفکی، PPR، آبله، لمپی اسکین و و حتی بیماری‌های مشترک، محتمل است. عوارض سوء تغذیه به‌صورت کمبودها و اختلالات متابولیک، بویژه در دوره رشد، بارداری و شیرواری، همچنین استرس ناشی از سوء تغذیه، دام‌ها را به سمت بیماری‌های عفونی، قارچی و انگلی سوق می‌دهد که عوارض آن می‌تواند زمینه‌ساز بیماری‌های دیگر شود؛ از طرفی در اثر گرسنگی، به علت کاهش پوشش گیاهی مراتع، احشام گیاهان سمی را تغلیف می‌کنند و دچار مسمومیت می‌شوند.

همچنین با بروز سیل، روند پرورش طیور صنعتی و بومی منطقه دچار اختلال می‌شود که می‌تواند باعث بروز مشکلات بهداشتی، تلفات و حتی شیوع بعضی از بیماری‌های طیور و آبزیان در منطقه شود.

در شرایط بحران ناشی از وقوع بلایای طبیعی از جمله سیل، مدیریت صحیح وضعیت می‌تواند مانع بروز و شیوع بیماری‌ها و خسارات بیشتر شود؛ این دستورالعمل به همین منظور تهیه شده و به تبیین اقدامات مختلف در زمان قبل، حین و بعد از وقوع سیل، در دو بخش شامل اقدامات مربوط به دام و طیور و اقدامات مرتبط با آبزیان پرداخته است.

۱- دام و طیور

الف . اقدامات قبل از بروز سیل

۱. اطلاع رسانی به دهیاری‌ها، شوراهای روستایی، تعاونی‌های دامداران، مرغداران و آبی‌پروران برای پیش‌بینی تمهیدات و کسب آمادگی‌های لازم جهت مقابله با سیل و آبگرفتگی واحدها؛ از جمله تهیه علوفه کافی در دامداری‌ها و دان در مرغداری‌ها و ...، آمادگی برای بهره‌برداری از ژنراتورهای برق اضطراری، عدم قراردادن علوفه در قسمت‌هایی که احتمال نفوذ آب وجود دارد، استفاده از پالت در انبار نگهداری دان مرغداری‌ها، ایجاد سیل‌بند و مهار آب و جلوگیری از ورود آب به واحد دامداری، مرغداری.

۲. تهیه مشخصات جغرافیایی و لیست روستاهای در معرض خطر، جمعیت دامی روستاها و واحدهای فعال و غیر فعال پرورش دام و طیور و آبریان جهت پایش بیماری‌ها.
۳. هماهنگی با بعضی واحدهای دامداری و مرغداری غیر فعال واقع در مناطق امن‌تر برای تخلیه اضطراری و انتقال دام و طیور واحدهای سیل زده در صورت لزوم.
۴. آماده سازی و تجهیز اکیپ‌های واکسیناسیون، مراقبت، نظارت و معدوم سازی، همچنین گروه‌های کمکی از شهرستان‌های مجاز جهت اعزام سریع در صورت نیاز.
۵. اطلاع رسانی به بخش خصوصی جهت کسب آمادگی لازم و استفاده از اکیپ‌های آن‌ها در صورت نیاز.
۶. اطلاع رسانی به واحدهای پرورش طیور دارای سن بالا در مناطق در معرض خطر برای ارسال طیور پایان دوره به کشتارگاه و عدم ادامه پرورش در سن بالا.

ب. اقدامات زمان و قوع سیل

۱. شناسایی فوری مناطق سیل‌زده و راه‌های دسترسی.
۲. توصیه و پیگیری تسهیل انتقال دام و طیور به واحدهای غیر فعالی که در معرض خطر نیستند.
۳. پیگیری انتقال علوفه و دان واحدهای دام و طیور به مناطق امن و تأمین علوفه، دان و آب مورد نیاز واحدهای دامداری و مرغداری از طریق جهاد کشاورزی و ستاد بحران منطقه و تسهیل ارسال طیور واحدهای مرغداری دارای سن مناسب به کشتارگاه.
۴. پیگیری امداد رسانی فوری توسط اداره برق به منظور جلوگیری از بروز حوادث احتمالی.
۵. تعیین شرح وظایف اکیپ‌های مراقبت از بیماری‌ها، واکسیناسیون، امحای بهداشتی لاشه‌ها، تعیین خسارت، قرنطینه، و نظارت بر ضدعفونی جایگاه‌ها.
۶. گشت و مراقبت فعال اکیپ‌های دامپزشکی جهت بررسی وضعیت واحدهای دامداری و مرغداری و ارسال گزارش به ستاد مرکزی، بررسی وضعیت سلامت دام‌ها و تلفات در واحدهای سیل زده.
۷. پیگیری جهت امداد رسانی، انتقال تجهیزات و نفرات و مواد مصرفی دامپزشکی و جلوگیری از قطع راه‌های ارتباطی توسط ماشین آلات راه‌سازی با همکاری ستاد بحران شهرستان.
۸. هماهنگی برای تهیه قایق به منظور استفاده اکیپ‌های مراقبت دامپزشکی و بازدید از واحدهای سیل زده که راه ارتباط زمینی آن‌ها قطع شده است.

۹. توزیع گونی، و نظارت اکیپ‌های دامپزشکی بر جمع‌آوری تلفات در واحدهای سیل زده و انتقال تلفات به مناطقی که امکان معدوم سازی یا دفن بهداشتی لاشه‌ها توسط پرورش دهنده وجود داشته باشد.

ج. اقدامات پس از وقوع سیل

۱. با توجه به افزایش شیوع بیماری‌ها متعاقب تغییرات آب و هوایی و کمبود مواد غذایی مناسب، احتمال شیوع بیماری‌هایی نظیر شاربن، شاربن علامتی، پاستورلوز و ... دور از انتظار نیست؛ بنابراین ضروریست فعالیت اکیپ‌های پایش و بررسی بیماری‌ها تشدید شود و در صورت وجود تلفات، اقدامات بهداشتی، قرنطینه‌ای و نظارت بر معدوم سازی بهداشتی تلفات در واحدهای مرغداری و دامداری صورت پذیرد.

۲. پاشیدن مواد ضدعفونی کننده در معابر روستا، و استفاده از این مواد در ورودی و محوطه دامداری، اطراف سالن‌ها و محوطه مرغداری توسط پرورش دهنده پس از فروکش کردن سیل.

۳. تدوین پلان واکسیناسیون برای منطقه و بر مبنای آن، تجهیز اکیپ‌ها و در صورت نیاز از استفاده از بخش خصوصی.

۴. انجام واکسیناسیون قبل از انتشار بیماری‌ها و وقوع مرگ و میر. انتخاب نوع واکسن‌ها به وضعیت اپیدمیولوژیکی بیماری‌های منطقه بستگی دارد. در بعضی مواقع با توجه به فصل و تغییرات محیطی، بروز بیماری‌ها قابل پیش‌بینی است.

۵. تهیه و نگهداری انواع واکسن‌ها. واکسن بیماری‌هایی مانند شاربن علامتی، پاستورلوز، آنترتوکسمی و نیوکاسل به‌راحتی قابل تهیه و دسترسی هستند ولی واکسن‌های دیگر نظیر ppr، آبله گوسفند و بز، لمپی اسکین و ... در صورت نیاز بایستی سفارش داده شوند.

۶. توجه به رعایت زنجیره سرد نگهداری و حمل واکسن‌ها.

۷. معاینه و درمان اختصاصی دام‌های گله و علاوه بر این، اقدام برای مبارزه با انگل‌های داخلی و خارجی که موضوع مهمی است. انگل‌های داخلی بویژه برای دام‌های جوان به‌دلیل دارا بودن ایمنی کمتر مشکلاتی را ایجاد می‌کند و گاهی مثلاً در هوای سرد و یا کمبود غذا، ایمنی حیوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ اگر دام‌ها قبلاً از داروهای ضد انگل استفاده نکرده باشند نیاز به کمک دامپزشکی است.

۸. نظارت بر دفن تلفات دامداری‌ها و مرغداری‌ها و جلوگیری از رها سازی تلفات، و همچنین اعمال شرایط قرنطینه‌ای در واحدهای دارای بیماری.

۹. همکاری با جهاد کشاورزی و صندوق بیمه جهت بررسی خسارت ساختمانی و ساختاری واحدهای پرورش سیل زده.

۱۰. تأمین سم مورد نیاز و تشکیل اکیپ‌های سمپاشی، و انجام عملیات سمپاشی در دامداری‌ها و مرغداری‌ها.

۱۱. پیش‌بینی لازم برای تأمین آب مناسب و سالم از طریق ستاد بحران شهرستان.

۱۲. رصد و پایش بیماری‌ها به‌طور مستمر و درمان اسپهال عفونی دام‌ها در مناطق آسیب دیده.

۱۳. ارائه هشدار عمومی در مورد رعایت بهداشت عمومی و توجه به بیماری‌های مشترک و واگیر دام و طیور.

لازم به ذکر است تیم‌های واکنش سریع اکیپ‌های دامپزشکی در قالب تیم واکنش سریع اقدام خواهند کرد که ساختار فعالیت این تیم‌ها به شرح زیر است:

- مدیریت دفع سالم و بهداشتی لاشه حیوانات

- تعیین محل دفن لاشه‌های دامی

- گودال محل دفن

۲- آبریان

در این دستورالعمل در دو بخش شامل "اقدامات پیش از وقوع سیل" و "اقدامات اجرایی پس از وقوع سیل" به نکات لازم برای پیشگیری از بروز خسارات اقتصادی و همچنین حفظ سلامت مصرف کنندگان و محیط زیست، به شرح زیر اشاره شده است:

اقدامات پیشگیرانه پیش از وقوع سیل

در مناطقی که تحت هشدار سیل قرار می‌گیرند اقدامات زیر باید انجام شود:

۱. انتقال ژنراتور به بخش مرتفع مزرعه و تأمین سوخت آن حداقل برای سه روز.

۲. در مزارع سردابی تخلیه یک یا دو ردیف از استخرهای نزدیک به رودخانه به‌عنوان مسیل و در مزارع میگو و گرمابی استفاده از زهکش‌های خروجی به‌عنوان مسیل.

۳. ایجاد سیل‌بند و مهار آب و جلوگیری از ورود آب به واحد. استفاده از گونی‌های شن به‌عنوان حائل در مناطقی که احتمال رخداد آب گرفتگی به دلیل بالا آمدن آب از رودخانه وجود دارد.

۴. بستن آب ورودی از رودخانه و استفاده از آب برگشتی و به حداقل رساندن آب داخل استخرها.

۵. صید اضطراری ماهیان بازاری.

۶. قطع غذا دو روز قبل از وقوع سیل و استفاده از ویتامین ث، پروبیوتیک و ویتامین E در وعده‌های غذایی روزهای قبل.

۷. استفاده از نمک به میزان ۲ درصد به‌عنوان ضد استرس.

اقدامات اجرایی پس از وقوع سیل

۱. حذف بهداشتی تلفات. در صورتی که مزرعه دچار سیل زدگی حاد و تلفات بالا شده باشد بایستی بلافاصله نسبت به جمع‌آوری تلفات و دفن بهداشتی و یا سوزاندن لاشه‌ها بر اساس دستورالعمل‌های سازمان دامپزشکی اقدام شود.
۲. جلوگیری از عرضه ماهیان مرده به بازار.
۳. ادامه قطع غذا تا رفع کامل گل آلودگی و کدورت آب.
۴. جلوگیری از ورود حیوانات موذی مانند سمور آبی، سگ، گربه و ... به مزرعه.
۵. در صورت لزوم و ادامه بحران، صید اضطراری ماهیان بازاری.
۶. تخلیه گل و لای از مزرعه.
۷. شست‌و‌شو و ضدعفونی سطوح، تأسیسات و تجهیزات مزرعه.
۸. استفاده از بهبود دهنده‌های آب
۹. استفاده از ضدعفونی کننده‌ها برای ضدعفونی کردن آبزیان.
۱۰. تعمیرات و اصلاح آسیب‌های ساختاری و تأسیساتی مزارع.
۱۱. شستن و در صورت لزوم، تعویض تورهای مزارع پرورش در قفس.

ویرایش و آماده سازی: پرتال آموزش و ترویج

منبع: سایت سازمان دامپزشکی کشور